

LÄTTLÄST LITTERATUR

Ett hjälpmedel eller ett format i sin egen rätt?

EMMA ÅSTRAND

PROJEKTARBETE I FÖRLAGSKUNSKAP VT18

Stockholms universitet

emm.astrand917@gmail.com

Innehåll

Inledning	2
Frågeställning	2
Disposition och metod	3
Bakgrund	3
Hur skriver man lättläst?	5
Förkunskaper	6
Form	7
Olika lösningar	7
Diskussion	10
Slutsats	18
Litteratur	20
Appendix: Sammanfattning av uppsatsen om lättläst	21

Inledning

I den här uppsatsen diskuteras ämnet lättläst. Vad är lättläst? Varför behövs det? Vad innebär att skriva på lättläst svenska och – framförallt – är det har något som berör många, eller tillhör det endast en minoritet?

Mitt fokus ligger på att förstå huruvida vi bör tolka lättläst som ett hjälpmedel, eller om det snarare bör förstås som ett format i sig. Baserat på tre intervjuer samt utifrån en teoretisk bakgrund som innefattar såväl adaptations- som omvärldsteori vänder och vrider jag på begreppet för att skapa mig en uppfattning om vad det egentligen är frågan om. Diskussionen berör såväl rättsliga frågor som fördomar, men i grund och botten handlar det bara om en sak: individens demokratiska rätt till information.

Min förhoppning är att du efter att ha tagit del av denna text dels kommer att få dig en tankeställare om tillgänglig litteratur och hur rätten till att vara inkluderad är fundamental och okränkbar, men också hur förlagsvärlden i sin helhet tillsammans skulle kunna jobba för en mer öppen och tillgänglig värld, där åtkomsten till litteratur på läsarens villkor är en självklarhet, alldeles oavsett individens specifika behov.

Frågeställning

Bör lättläst förstås som ett hjälpmedel, eller är det snarare ett eget format?

Beroende på hur vi väljer att tolka lättläst blir utgången på hur vi ska hantera litteratur (och annan text) skriven på lättläst svenska olika. Väljer vi att se lättläst som ett hjälpmedel betyder det att kravet på lättläst som en del av den litterära marknaden blir sekundärt, om inte helt oväsentligt. Hjälpmedel finns till för specifika grupper av individer som av olika anledningar har särskilda behov för att kunna agera och leva i samhället. Det är med andra ord inte något som alla behöver ta del av – eller ens veta om – och är på så vis inte tänkt att vara en del av en marknad i bred bemärkelse. Om lättläst förstås som ett hjälpmedel är det alltså inte fråga om en typ av litteratur, utan snarare ett sätt för vissa personer att tillgodose sig litteratur överhuvudtaget. Om vi istället gör valet att tolka lättläst som ett format i sin egen rätt ser utgången betydligt annorlunda ut. Precis som att ljudboken, den tryckta boken och e-boken alla finns representerade på bokmarknaden, blir litteratur skriven på lättläst svenska även det ett format att ta i beaktande. Förstår vi lättläst på det här viset finns det alltså stor potential för

denna typ av litteratur att vara en aktör på den svenska bokmarknaden, och blir därav även relevant att diskutera ur ett förlagsperspektiv.

Disposition och metod

I uppsatsen diskuterar jag lättläst utifrån ovan givna frågeställning. Vad är det? Hur fungerar det? Hur kom det till? I uppsatsens diskussionsdel ger jag argument för de två olika tolkningarna, för att slutligen komma fram till att det ena inte nödvändigtvis utesluter det andra. I slutet av uppsatsen finns även en bilaga med en sammanfattning av uppsatsen – på lättläst svenska!

Metoden jag använt mig av är kvalitativ och grundar sig i tre intervjuer med Maria O'Donnell – författare på LL-förlaget och projektledare på Forskning och utveckling på Myndigheten för tillgängliga medier; MTM, Hanna Larsson – förläggare på LL-förlaget och Lina Nordstrand – förlagschef på Vilja förlag. Då intervjuerna skett i fri samtalsform med frågor som stöd är uppsatsen till viss del skriven introspektivt (Frostling-Henningsson 2017, 41).

Två teoretiska begrepp som förekommer i diskussionen är 'institutionell omvärld' samt 'adaption'. Jag använder dessa ganska löst och i bred bemärkelse, men syftar i det förstnämnda på det som Staffan Furusten talar om i *Den institutionella omvärlden* (2015) – enkelt förklarar att varje enskild organisation i sig är en institution och att dessa hela tiden står i direkt kontakt (och påverkan) till deras omvärld (Furusten 2015, 12-13) – och i det sistnämnda på diskussionen som bland annat sker i Simone Murrays bok *The Adaptation Industry* (2012) som dels diskuterar vad en adaption kan tänkas vara, men även hur roller (författare, målgrupp och även förlag) förändras i och med dessa.

Uppsatsen är alltså en diskussion om lättläst utifrån frågan om hjälpmedel versus format som grundas i tre intervjuer och sker inom ett ramverk av en teoretisk bakgrund förankrad i (främst) omvärlds- och adaptionsteori.

Bakgrund

Under mitten på 1900-talet började man forska allt mer på läsbarhet och försökte då hitta mönster i vad som gjorde en text mer eller mindre tillgänglig. Detta resulterade i att man på 60-talet framställde ett så kallat läsbarhetsindex (LIX) som mäter förekomsten av långa ord samt den genomsnittliga meningslängden. (Detta är något man än idag använder sig av, även om metoden för att skriva på lättläst – som visas i uppsatsens nästa avsnitt – nu innehåller betydligt fler och mer komplexa delar.) Det dröjde dock ända till 1968 innan Skolöverstyrelsen bestämde sig för att satsa på lättläst litteratur i Sverige. De bildade en arbetsgrupp och tillsköt medel för

att försäkra en utgivning av lättläst litteratur med böcker som förenade lättläst med litterär kvalitet. Till en början gjordes främst omarbetningar av redan existerande verk och dessa gavs ut på ett flertal olika förlag (SOU 2013:58, 38).

År 1984 fick dåvarande Taltidningskommittén (vars huvuduppgift var att fördela bidrag till företag som förmedlar nyheter till personer med synnedsättning) ett uppdrag att se över nyhetsförmedlingen för personer med intellektuella funktionsnedsättningar och lässvaga. Detta genererade att nyhetstidningen 8 Sidor startades. 1987 togs beslutet att utgivningen av 8 Sidor skulle bli permanent. 1987 startade också Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation, som ett år senare bytte namn till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur, LL-stiftelsen, och kom att omfatta utgivningen av lättlästa böcker. LL-stiftelsen uppdrag reglerades av regeringen och stiftelsen drevs utan vinstsyfte. Förutom att ha en bokutgivning och ge ut 8 Sidor, fick de också i uppdrag att nå ut till andra lässvaga grupper än personer med intellektuella funktionsnedsättningar, som initialt var den främsta tilltänkta målgruppen. LL-stiftelsen utvecklades under 90-talet och 1991 bildades bland annat LL-förlaget. Utgångspunkten för förlaget var att bättre nå ut med lättläst litteratur då de förlag som tidigare gett ut lättlästa böcker hade haft problem med att nå målgrupperna med traditionell marknadsföring. 1997 bytte stiftelsen namn till Centrum för lättläst och skapade då också lättläst-tjänsten, med uppgift att, på uppdragsbasis bearbeta samhällsinformation till lättläst svenska samt ge kurser i hur man skriver lättläst (SOU 2013:58, 39-41).

2015, nästan trettio år efter att LL-stiftelsen skapades, beslöt riksdagen Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) skulle överta ansvaret för lättläst litteratur och nyhetsinformation och att Centrum för lättläst skulle upphöra. Sedan dess är LL-förlaget en del av MTM:s ordinarie verksamhet och 8 Sidor är en oberoende nyhetstidning inom MTM (MTM, 2018). I portalparagrafen i förordning 2010:769 med instruktion för MTM anges att MTM ska ”arbeta för att alla ska ha tillgång till litteratur och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning” (SFS 2010:769). Det anges vidare att MTM ska vara ett nationellt kunskapscentrum för tillgängliga medier som arbetar med att främja och stödja utvecklingen av tillgängliga medier. Som andra punkt i förordningen anges att myndigheten har i uppgift att ”ge ut och distribuera lättläst litteratur i den utsträckning behoven inte tillgodoses på den kommersiella marknaden” (SFS 2010: 769). I MTM:s årsredovisning redovisas såväl LL-förlagets utgivningssiffror som statistik för 8 Sidor och de insatser myndigheten gör i form av exempelvis läsombud, stöd till skolor och utveckling av tillgänglig samhälls- och nyhetsinformation (MTM:s Årsredovisning 2017, 13-17).

Till en början var alltså litteratur på lättläst svenska främst riktad till personer med intellektuella funktionsnedsättningar, men idag har målgrupperna vidgats betydligt. Detta då det finns så många personer med olika lässvårigheter som skulle kunna ha stor nytta av lättlästa texter. Enligt en utredning om lättläst från 2013 (SOU 2013:58) påvisas tydligt den bredd av personer som är i behov av lättläst litteratur: personer som håller på att lära sig läsa; personer med dyslexi, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, intellektuell funktionsnedsättning, hörselnedsättning, afasi, eller motoriska och perceptuella svårigheter; personer med annat modersmål än svenska; personer som inte har en funktionsnedsättning eller bristande läsförmåga men snabbt behöver få en överblick av ett ämne (exempelvis journalister och riksdagsledamöter) (SOU 2013:58, 44-45). Lättlästa texter, både litteratur och nyheter, används och kan alltså användas av en mycket större grupp än den som avsågs från början. Det pekar tydligt på hur lättläst bör förstås som ett format/en metod snarare än en genre/"typ" av litteratur.

Hur skriver man lättläst?

Med tanke på hur olika behoven ser ut hos de skilda målgrupperna är det viktigt att det finns olika nivåer av lättläst. Jag kommer att återkomma till de olika nivåerna och deras utformning i uppsatsens senare diskussionsdel, men för att på ett enkelt sätt kunna förklara hur lättläst egentligen fungerar har jag valt att till viss del utgå från LL-förlagets tre nivåindelningar även i detta avsnitt.

I min intervju med Maria O'Donnell var en av mina frågor just hur man skriver lättläst. Svaret var dels att det i grund och botten handlar om problemlösning och dels att det bör ses som ett hantverk i sig. Visst kan man argumentera för att all form av skrivande de facto är ett hantverk – det är något man kan öva upp och utveckla, samt något som även behöver underhållas –, men just att skriva lättläst är lite som att ta fram en alldeles speciell form av verktygslåda, menar Maria.

Det allra viktigaste när man tar sig an att skriva en lättläst text, är att hela tiden ha sin målgrupp i åtanke. Givetvis är det här något som gäller för alla former av texter, men gällande lättläst blir det extra viktigt eftersom att dess huvudsakliga uppgift att vara tillgängligt för människor där många har en bristande läsförmåga. Det räcker alltså inte att enbart se till innehåll i form av vad texten vill förmedla, utan i fallet av lättläst måste man ägna mycket tid till **hur** man väljer att framställa sitt material. Givetvis är användarvänlighet och läsbarhet något som alla som skriver bör ha i åtanke, men då man skriver lättläst finns det en metod att utgå ifrån för att se till att texten uppnår det som krävs för att få benämnas som en text skriven på lättläst svenska.

Trots att det finns en metod och att vi bör se på lättläst som ett hantverk finns det dock vissa skillnader i hur man kan skriva. Jag kommer nu redogöra för LL-förlagets tillvägagångssätt som den beskrivs av Maria O'Donnell samt i boken *Lättläst – så funkar det* av Maria Sundin, varefter jag kommer peka ut hur det går att frångå dessa regler – något som man valt att göra exempelvis på förlaget Vilja – och vad anledningarna till detta i så fall kan vara.

Maria O'Donnell lyfter fram två viktiga delar i att skriva lättläst:

1. Hänsynstagande till läsarens (brist på) förkunskaper
2. Form

Förkunskaper

Till skillnad från text på ”vanlig” svenska kan en författare som skriver lättläst inte ta någonting för givet gällande sin läsares förkunskaper om ämnet. Detta gäller såväl direkt sakligt innehåll som förståelse för metaforer, liknelser och talesätt. Målet med lättläst är att göra hindret för läsningen så litet det bara går, och på så sätt göra det möjligt för läsaren att förstå vad det är författaren vill förmedla.

Maria berättar att då hon själv började skriva lättläst var det lätt att hamna i en ifrågasättande spiral där man till slut blev osäker på huruvida i princip allt man skrev var förståeligt eller inte. Ett exempel på detta är ordet 'Spanien'. Hur kan man vara säker på att ens läsare vet vad Spanien är för något? Ett enkelt sätt att lösa problemet är att lägga till ett förklarande substantiv innan: Spanien → landet Spanien. Sedan lätt att fortsätta fråga sig ”Vet min läsare vad ordet 'landet' betyder?”, men en sådan fråga är bra! Det är först när man nått den nivån av analys som man på riktigt har börjat se till sin målgrupp och på allvar börjat förstå vad det innebär att inte ta förkunskaper för givet.

Gällande metaforer och liknelser menar Maria att man inte bör vara för hård. Så länge det går att relatera till och är allmängiltigt kan man gott behålla dessa i sin text, speciellt med tanke på att de har en tendens att göra språket levande och väcka intresse. Dock bör man alltid undvika onödiga talesätt, speciellt då det inte framgår vad de faktiskt betyder. Personer som är i behov av lättläst litteratur tenderar ofta att tolka texten väldigt konkret. Det kan antingen bero på att man inte har förmåga att läsa mellan raderna, eller att man helt enkelt inte har tillräckliga språkkunskaper för att förstå när det är fråga om bildspråk. Det gör att det är viktigt att se över sin text och fundera över dels om det framgår vad bildspråket vill säga och dels om det ens fyller någon funktion i texten (Sundin 2007, 117-118).

Form

Gällande form finns det flera saker att ta i beaktande. Dels finns det en del ”självlara” aspekter: texten bör vara enkelt formulerad, använda sig av vanligt förekommande ord, undvika fackterminologi, ha ett tydligt budskap, vara konkret och konsekvent på så vis att den bör vara logiskt strukturerad och att man inte tar med massvis av onödig information. Men det finns det även mer specifika aspekter, som till en början kan vara svårt att få grepp om. En sådan sak är textens rytm.

LL-förlaget har ett krav på sina texter att de alltid ska ha ett frasanpassat radfall. Att skriva frasanpassat innebär att man dels alltid byter rad vid ny mening, men även att man delar upp längre meningar i fraser och gör radbrytning därefter. Ett exempel från *Utvandrarna* av Vilhelm Moberg (återberättad av Cecilia Davidsson och LL-förlaget):

Björkarna höll på att slå ut,

ur buskarna hördes fågelsång.

Men Robert kände ingen glädje över vårens härligheter.

Ingen hade frågat honom om han ville bli dräng.

(Davidsson 2015, 30)

En annan sak att ha i åtanke då man skriver lättläst är det rent grammatiska. Att skriva i aktiv form är alltid att föredra; det vill säga låt alltid texten ha en agent och se till att verbet hamnar i presens.

En sista aspekt gällande textens form avser ren formalia. För att underlätta för sina läsare bör man se till att rubriker antingen sammanfattar texten (exempelvis ”Alla kan lära sig läsa”) eller ger en ingång till texten (exempelvis ”Vad säger partierna om hjälpmedel?”). Detsamma gäller givetvis underrubriker. Ofta är det även bra att ha med bilder i sin text, men då är det viktigt att se till att bilderna ger samma information som texten gör. Det visuella ska alltid underlätta för läsaren, det utgör alltså ett komplement till texten som sådan (Sundin 2007, 100-110).

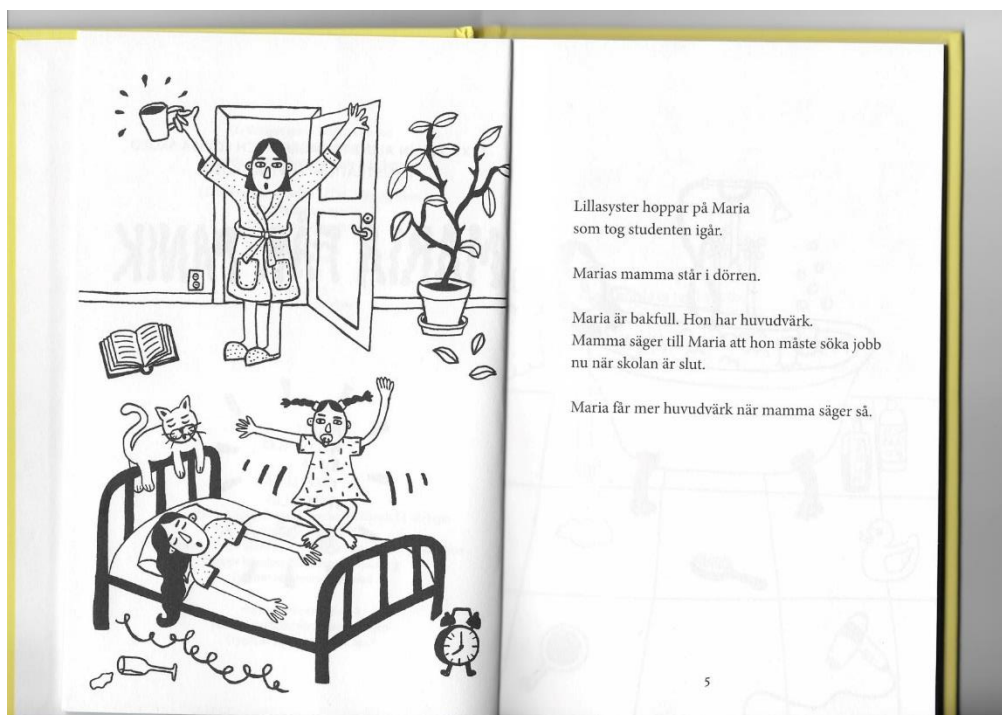
Olika lösningar

Precis som med all typ av text finns det såklart flera olika sätt att skriva lättläst. Där LL-förlaget valt att använda sig av frasanpassat radfall har exempelvis Vilja valt att inte göra det. Lina Nordstrand (förlagschef på Vilja) förklarar att det beror på att radbrytning efter fraser lätt uppfattas som stolpigt och lite trist, samt att om man undviker en sådan form gör man även

glappet mindre mellan lättläst och ”vanlig” text, något som kan ha en poäng för de läsare där målet är att så småningom frångå lättläst litteratur.

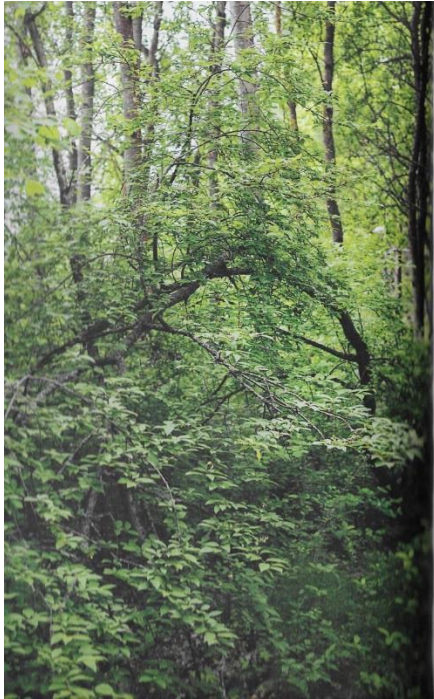
En annan skillnad mellan de två förlagen är den om nivåer. LL-förlaget har valt att kategorisera sin utgivning i tre olika nivåer, där nivå ett är ”lättast” och nivå tre ”svårast”. Nivå ett utgörs av böcker där bilderna bär berättelsen framåt. Texten är alltid enkel och innehållet har som mål att vara lätt att relatera till och inte innehålla för mycket information i form av karaktärer och handling.

Uppslag från *Maria får panik* av Malin Aline Palmgren och Lovisa Sköld:

Böcker på nivå två har även dem ett enkelt innehåll och meningarna är korta med välkända ord. Oftast finns det bilder, men det är inte ett krav.

Uppslag från *Skogen berättar* av Joar Tiberg:

MAGISKA TRÄD

Där borta står ett träd som vuxit på ett roligt sätt.
Det har tyngts ner så att toppen har nått marken,
och slagit rot på så vis.

Sådana träd, som kan finnas där skogen är snårig och tät,
trodde man i äldre tider var heliga.
Man skulle krypa igenom den port som trädet skapade.
Då fick man skydd mot sjukdomar och olycka.

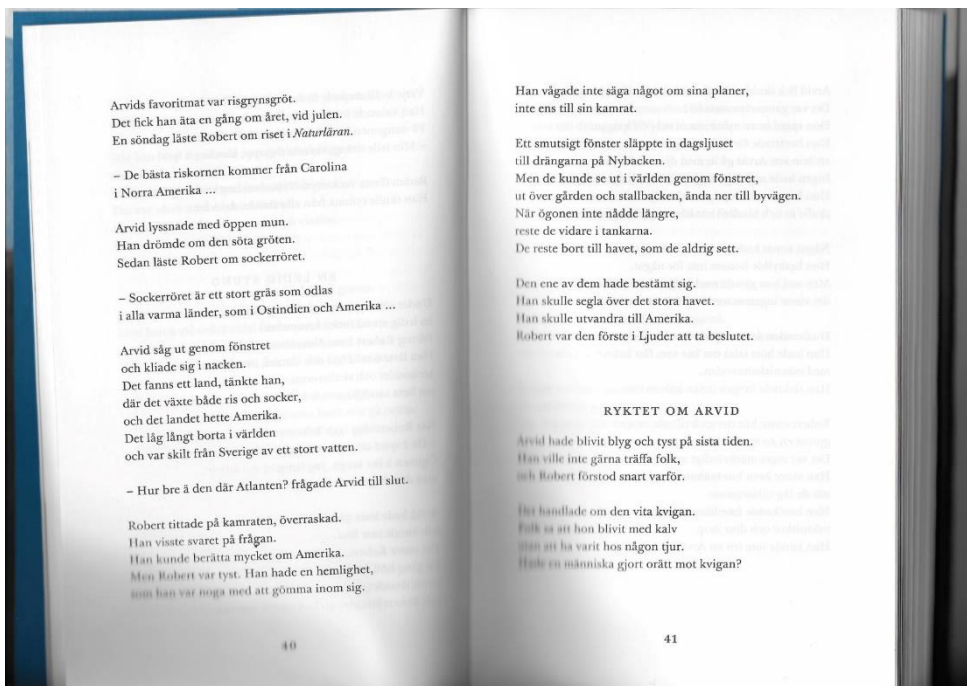
Det kunde också vara så att stammen delat sig långt ner
och sedan vuxit ihop igen.

Trollträd kunde man kalla dem. Eller läketräd.

13

Böcker på nivå tre är mer avancerade på så sätt att de såväl kan vara tjockare som innehålla längre meningar med mer ovanliga ord. Ibland förekommer bisatser och bildspråk och innehållsmässigt finns det möjlighet till ett större persongalleri samt en mer avancerad handling som kan hoppa såväl tidsligt som spatialt. Gällande facklitteratur så kan det förekomma ämnen som kräver vissa förkunskaper, men detta vägs också upp med hjälp av tydliga illustrationer som stödjer textens innehåll.

Uppslag från *Utvandrarna* av Vilhelm Moberg, återberättad av Cecilia Davidsson:

Vilja Förlag har istället valt att använda sig av nivåbeteckningar XS, S, M, L och XL, där XS är den lättaste och XL den mest utmanande. Vilja menar att det behövs fler nivåer då målgrupperna kan ha mycket specifika förutsättningar som inte alla kan tillgodoses på endast tre sätt. Valet av nivånamn har sin grund i klädstorlekar, både för att det ska ge en hög igenkänningsfaktor och för att inte ge intrycket av en trappa där målet är att bli mer avancerad – det får inte se ut som ett läromedel!

Frågan om nivåer kommer att utvecklas i uppsatsens diskussionsdel.

Diskussion

Skillnaderna mellan att se på lättläst som ett hjälpmedel versus ett format i sin egen rätt, blir många och bitvis ganska komplexa. Väljer vi att anta det förstnämnda synsättet finns det plötsligt diverse krav att ta i beaktande. Exempelvis blir kravet på enhetlighet genast större. Även om hjälpmedel till stor del är individanpassade är det samtidigt något som kan förskrivas, det vill säga det är inte enbart upp till individen i valet av hjälpmedel, utan det är något man kan ha rätt till och sedan får hjälp att tillgå utifrån ett (ofta satt) sortiment (Socialstyrelsen, 2018). Om lättläst bör betraktas som ett hjälpmedel har det alltså inte en given plats på en fri marknad (även om det absolut kan finnas ute till försäljning), utan är istället något som individer med särskilda behov har rätt till och kommer därav främst finnas tillgängligt via specifika förmedlare (Socialstyrelsen, 2018). Anser vi istället lättläst vara ett format för litteratur blir friheterna desto större. Det kan då, i ökande grad, vara en del av den fria (bok)marknaden och kravet på enhetlighet blir inte lika påtagligt då olika aktörer (förlag, författare, andra organisationer) i det här fallet får större möjlighet att sätta sin egen prägel på den lättlästa texten. Idag faller lättläst inom båda dessa ramar; det kan dels ses som ett hjälpmedel på så vis att LL-förlaget är statligt finansierat och tillhör en myndighet (MTM), men det är även en del av den fria marknaden i och med förlag så som exempelvis Vilja (men även andra förlag som inte enbart har en lättläst utgivning). Detta kan tyckas vara en perfekt mellanväg, men faktum är att det vid flertal tillfällen visat sig att lättläst tenderar att falla mellan stolarna. Av just den anledningen kommer den resterande delen av denna uppsats tillägnas diskussionen om huruvida det är det ena eller det andra och hur de olika aspekterna av lättläst såväl tillför som ibland försvårar för mediet.

Just enhetlighet är något som både Hanna Larsson, LL-förlaget, och Lina Nordstrand, Vilja förlag, är överens om bör utvecklas. Även om det finns en utarbetad metod för att skriva lättläst finns det många skillnader i utförandet och ett tydligt exempel på det är det faktum att det inte

finns en gällande norm för hur man gör nivåindelningen. Som tidigare nämnts har Vilja fler nivåer än LL-förlaget. Även om Lina är tydlig med intentionen och tankarna bakom Viljas indelning, menar hon också att det hade varit bra om alla förlag som ger ut lättlästa böcker tillsammans kom överens om hur de olika nivåerna bör se ut. Hanna är av samma åsikt. Hon menar att det lätt blir rörigt för läsarna när olika förlag kategoriserar sina böcker på olika vis, men även att indelningarna inom de enskilda förlagen inte är helt konsekventa. Ibland är skillnaderna mellan en bok på nivå två och nivå tre knappt märkbara och det bidrar till ytterligare förvirring kring exakta målgrupper för det specifika verket. Något som var intressant för mig som utomstående var att både Hanna och Lina – oberoende av varandra – tog upp ämnet om att skapa en matris för lättläst och dess utformning. Enligt båda finns det en lust att så småningom frångå idén om steg (Vilja har ju till viss del redan gjort det då de döpt sina nivåer efter storlekar snarare än siffror som ger konnotationer till en stege/trappa). Lättläst är inte detsamma som läromedel och därför är det viktigt att inte ge intryck av att mer eller mindre lättläst är likställt med att vara ”bättre” eller ”sämre”.

Just frågan om hur förlagen sinsemellan kan arbeta tillsammans för att få en mer enhetlig struktur var något som återkom många gånger under våra möten. Detta är inte helt enkelt då målgrupperna är flera, men samtidigt små och inte sällan svåra att få en direkt respons från. Maria O'Donnell berättar om hur 8 Sidor använt sig av testläsare då de släppte sin digitala tidning och hur detta var det bästa – och egentligen enda – sättet att få direkt gensvar på om det jobb man gör är fungerar eller inte. Det är alltid önskvärt att få feedback av målgruppens läsare, alldeles oavsett vilken litteratur typ av du jobbar med, men när det gäller lättläst är det inte helt okomplicerat. Det främsta sättet nå ut med lättläst litteratur är oftast inte direkt till läsarna, utan sker istället vanligtvis genom förmedlare, exempelvis skolor, SFI-utbildningar, bibliotek och andra instanser. Detta gör att man redan där har ett avstånd mellan producent/distributör och målgrupp. En annan faktor som komplicerar ytterligare är att målgrupperna ofta är väldigt specifika och individuella i sina behov och önskemål. Det finns alltså inte ”ett rätt sätt” som alla som ger ut lättläst kan gå efter, utan man måste tänka större och mer innovativt än så. Ett sätt som Vilja valt att tillgodose detta på är att inte följa LL-förlagets ram om frasanpassat radfall. Istället skriver de mer ”flytande”, då deras läsare uttryckt att LL-förlagets metod är för ”stakig”. Vilja menar också här att många av deras läsare, kanske i högre grad än LL-förlagets, läser lättläst under en tidsperiod för att sedan övergå till icke-lättläst litteratur och att man av den anledningen vill göra glappet mellan de olika medierna mindre.

Just uppdelningen av producent, distributör och målgrupp är något Simone Murray skriver om i *The Adaptation Industry*. Murray skriver om detta i egenskap av adaptationer och syftar främst på då böcker blir till film, men att diskutera lättläst utifrån idén om adaptation är också intressant. Adaptationsteorin blir uppenbar då vi ser till de omskrivningar av redan utgivna verk som görs av lättläst (exempelvis *Utvandrarna*, se ovan), men man kan även dra detta ett steg längre och – något filosofiskt – fråga sig om huruvida lättläst som medieform inte är en adaptation i sig. Väljer vi att se till lättläst i egenskap av hjälpmedel kan man tänka sig att adaptationen ligger i anpassningen; man tillgängliggör texter för personer som annars inte kan tillgodogöra sig den. Har man istället synsättet att lättläst är ett format blir adaptationen lik den av den digitala e-boken; man har gjort en version av den ”ordinarie” tryckta texten och på så vis skapat ett **nytt** medium. Likställer man lättläst vid en adaptation av ”vanlig” litteratur blir även de olika rollerna tydliga: Murrays producenter motsvaras av de förlag/författare/organisationer som tillverkar lättläst och distributörerna är förlagen/organisationer/staten (Murray 2012, 159-162). Enligt den här teorin bör vi då också se till lättlästläsarna på precis samma sätt som vi ser till alla andra målgrupper: en specifik grupp individer med särskilda krav och önskemål. På så vis frångår vi också hjälpmedelsstämpeln något, eftersom det här blir tydligt att lättläst kan utgöra en del av en marknad.

Idén om producent- och distributörs-roller för oss direkt in på diskussionen om omvärldsteori och idén om förlag som egna institutioner. I *Den institutionella omvärlden* definierar Staffan Furusten en institutionell omvärld som ”den omvärld som bestämmer de förutsättningar organisationer och deras ledare måste anpassa sig till och hantera för att bli betraktade som legitima aktörer inom den typ av verksamhet de bedriver” (Furusten 2015, 10) och att det ”används som etikett för de legala, sociala och mentala strukturer som enskilda organisationer är inbäddade i” (Furusten 2015, 13). Utifrån den här idén bör vi med andra ord förstå LL-förlaget och Vilja som två olika typer av institutioner med två olika tillhörande omvärldar. LL-förlaget agerar utifrån ett uppdrag som utförs av en statlig myndighet, medan Vilja är en kommersiell aktör som agerar på bokmarknaden som vilket annat förlag som helst. En stor skillnad mellan dessa två ”institutioner” blir alltså de ekonomiska förutsättningarna, för där Vilja måste se till att de går runt med sin utgivning har LL-förlaget statligt bidrag vilket gör att deras titlar inte bär samma krav. Givetvis är detta något som resulterar i att förlagen skiljer sig mycket åt i arbetssätt: LL-förlaget har exempelvis inte behövt jobba med marknadsföring i större utsträckning, medan Vilja hela tiden måste se till att de når ut med sina böcker för att på så vis fungera som företag. Detta speglas även i de bägge förlagens utgivningssiffror. Där LL-

förlaget ger ut i snitt runt 20-25 titlar per år, har Vilja under våren 2018 en lista på 16 titlar. Lina menar att Vilja måste ha en bredd för att försäkra sig om att de går runt ekonomiskt, i och med att de smalare titlarna måste finansieras av de som säljer i större upplagor.

Samtidigt som Hanna menar att det finns en trygghet i att tillhöra en myndighet menar både Lina och Hanna att den kommersiella aspekten är viktig. Om lättläst bara skulle utgivet med statliga medel skulle utgivningen bli alltför smal, vilket skulle resultera i liten valmöjlighet för läsarna. Detta vore i sin tur givetvis problematiskt ur flera aspekter. Dels går det emot hela grundidén med lättläst litteratur, då lättläst skapats just för att möjliggöra och tillgängliggöra litteratur och information för lässvaga personer och detta alltså inte sker om valet inte finns att tillgå; med andra ord: i så hög grad som möjligt bör målet vara att **all** typ av litteratur ska finnas att tillgå på lättläst! Dels finns det en risk att stigmat kring att vara i behov av lättläst skulle te sig större med en liten utgivning, eftersom man då skulle bli hänvisad till endast ett fåtal titlar och därmed inte ha samma förmåga att delta i samhället och kulturen på lika premisser som personer som inte har samma behov. Brist på bredd skulle även – i värsta fall – kunna generera precis det som lättläst har i uppgift att motverka: minskad läslust!

En annan aspekt varför Hanna anser det vara positivt att LL-förlaget tillhör MTM är att de då tas på allvar. I och med att de inte fungerar som ett kommersiellt förlag kan de ägna stora resurser åt att jobba med utveckling och forskning kring lättläst. Till skillnad från ”vanlig” litteratur har lättläst ett specifikt uppdrag och det är därför viktigt att det finns instanser där man ser till att dessa underhålls, uppfylls och utvecklas. Samtidigt påpekar också Hanna att man trots sin viktiga position ifrågasätts. Man existerar i full bemärkelse som en del av en statlig myndighet, men detsamma gäller inte ens infindande på bokmarknaden. De två stora – avgörande! – instanserna i förlagsvärlden, Svenska Förläggareföreningen och Sveriges författarförbund, existerar i stort sätt inte alls för lättläst. Lina instämmer. Problemet ligger dels i att målgrupperna är för spretiga och små, säger Hanna, men faktum kvarstår att det blir ännu svårare att agera som en del på marknaden om man inte får spela på samma villkor som förlagen med icke-lättläst utgivning. Hanna poängterar också att detta i förlängningen bidrar till lättlästs låga status, eftersom förlagen så gott som fått uppfinna sina egna avtal och ramverk.

Diskussionen om brist på rättigheter för den lättlästa litteraturen var något Lina och jag diskuterade ingående. På Vilja är det vanligt att man gör bearbetningar av redan existerande verk, men för att detta ska ske måste författaren först tillfrågas (detsamma gäller givetvis även på LL-förlaget). Vid första anblick kan detta te sig självklart – författaren har givetvis rätt till sitt eget verk –, men borde det verkligen vara så i fallet av lättläst? Låt oss se till detta i egenskap

av vår ursprungliga frågeställning. Om lättläst är likställt med ett hjälpmedel betyder det att, likt talböcker, det är fråga om individens rättighet till anpassad litteratur. I fallet av talböcker informeras författaren när dennes verk bearbetas, men det innebär inte en rätt att neka bearbetningen. Borde alltså inte detsamma gälla lättläst? Varför ska en författare ha rätt att tillåta eller neka att hans verk blir tillgängliggjort för personer som inte kan ta del av originalet, när det inte alls är frågan om att förändra ett innehåll utan enbart ett format? Utifrån idén om lättläst som hjälpmedel borde alltså samma undantag från upphovsrättslagen gälla som det som råder gällande talböcker. Men då skulle lättlästutgivningen omfattas av § 17 och då kan böckerna inte säljas av handeln, köpas och ägas av privatpersoner och målgruppen skulle ändras så att det bara är personer som har en funktionsnedsättning som ger en läsnedsättning som får låna dem via bibliotek (SFS 1960:729).

Väljer vi att istället se till lättläst som ett format blir det genast mer komplicerat. Idag skrivs avtal i högre och högre grad utifrån verket snarare än utförandet, det vill säga förlagen har ofta rätt att ge ut samma verk i flera olika format. Anser vi alltså lättläst falla in under detta skulle det innebära att förlagen (vid avtal signerade på verk och inte format) har rätt att göra en bearbetning till lättläst, men det skulle även innebära att förlag som Vilja (och LL-förlaget) skulle ha svårt att få rätt till bearbetningar, eftersom verkets ursprungliga förlag då skulle äga även den rättigheten. Givetvis kan man i en utopisk värld tänka sig att detta då skulle kunna leda till att fler förlag skulle ta tillfället i akt och ge ut sina böcker i såväl ordinarie som i en lättläst version, men dessvärre tycks det inte särskilt rimligt just med tanke på de smala målgrupperna och hur det är så gott som omöjligt att göra ekonomisk vinst på en lättläst bearbetning. Istället skulle lättläst riskera att bli helt åsidosatt gällande redan existerande litteratur och i den (marginella) mån det skulle förekomma bearbetningar, hade dessa gjorts av förlag med ekonomiska förutsättningar där detta är tillåtet. Något som hade resulterat i en smal utgivning och begränsade valmöjligheter för läsare i behov av lättläst. Ett sätt att lösa problemet för lättläst i egenskap av format skulle vara att skriva en klausul i avtalet att utgivning oavsett format inte gäller just lättläst, men det enda vi då skulle åstadkomma är att gå tillbaka till det ursprungsläge vi befinner oss i nu, nämligen författarens fortsatta rätt att neka en bearbetning.¹ Ytterligare en anledning till varför det är problematiskt att författare har rätt att neka till att deras verk ges ut i en bearbetad version, är att det i sig också kan bidra till en lägre status för lättläst litteratur. Lina beskriver hur hon brukar mota Olle i grind genom att erbjuda författare

¹ I enlighet med upphovsrättslagen uppstår inte detta problem vid bearbetningar där författaren varit död i mer än 70 år.

ett smakprov på en liten del av sin bok i bearbetad version, då hon har full förståelse för att det kan finnas en rädsla att bokens innehåll går förlorat då språket görs om så grundligt. Hon berättar att det är ytterst få fall där någon efter att ha fått detta gjort nekat till en bearbetning av den resterande delen, men likväl är det problematiskt att det går att säga nej. De personer som professionellt arbetar med att bearbeta böcker till lättläst kan hantverket och vet vad de håller på med. Om en bok är för svår att anpassa på det här viset kommer förlaget att se det och inte välja att ta sig an projektet. Författarens rätt att säga nej till en bearbetad version blir alltså i förlängningen likställt med att en konstnär skulle neka att få sin tavla syntolkad för någon med synnedsättning; en del i innehållet kommer förenklas då det inte finns utrymme att beskriva varje litet penseldrag, men helheten i verket kommer bestå. Även om författarens intention troligtvis inte är denna, blir det alltså som om hen anser sitt verk vara för komplext och svårt för att kunna tillämpas i lättläst format, en syn som inte gynnar någon, allra minst läsarna av lättlästa böcker!

Som påvisat kan man alltså säga att LL-förlaget och Vilja utgör två olika slags institutioner med mycket gemensamt. Det är tydligt att båda förlagen delar omvärld: de har samma målgrupper, samma intentioner, jobbar för samma sak och vill nå ut på liknande sätt. Så trots att deras förutsättningar skiljer sig åt, delar de i stort sätt samma uppgift – även om det i LL-förlagets fall rör sig om ett tilldelat uppdrag, medan Vilja tagit på sig detta självmant. Samtidigt kan vi också konstatera att inte ens Vilja delar omvärld med andra kommersiella förlag, eftersom de saknar rättigheter likt ”vanliga” förlag har. Kanske är det just detta som gör diskussionen om lättläst än mer viktig. Om målet är att lyfta lättläst samt de förlag som har en sådan utgivning, bör vi inte då öppna upp förlagsbranschen för dessa förlag i högre grad än vi gjort hittills? Bör inte målet vara att få bort stämpeln som ”annorlunda” och ”särskild” och istället jobba för en mer inkluderande bokmarknad där alla former av litterära uttryck kommer till tals och representeras, för att på så sätt försäkra sig om att alla individer – oavsett förutsättningar – har möjlighet att hitta något som passar dem och deras specifika behov?

Inkludering är något som det talats mycket om inom bokbranschen den senaste tiden. Enligt Booksellers kommer vi under 2018 se en ökning av inkludering, bland annat i form av feminism och bredare perspektiv i allmänhet, framförallt inom ungdomslitteraturen, men även rent generellt som en litterär trend (Wallin, 2017). Detta är givetvis mycket viktigt och väldigt bra, men det rör sig endast om en inkludering gällande innehåll. En önskan att sammanfoga diskussionen om lättläst med den om inkludering och representation tycks vara vanligt förekommande, men är i egentlig mening fel. Givetvis kan man säga att lättläst litteratur till

viss del berör ämnet inkludering på så vis att det rör sig om alla personers lika rätt att vara inkluderande i det (informations)samhälle vi alla lever i. Men det är viktigt att vi inte likställer frågor om minoriteters representation i litteraturen med den om människors rättighet till tillgänglig text och att få tillgång till information. Återigen är det därför viktigt att poängtera att hela grundidén med lättläst att ge ut en anpassad och tillgänglig **form** av litteratur. Det vill säga egentligen bör **all** typ av litteratur finnas representerad här. Att likna lättläst vid frågan om inkludering är därför såväl fel som oväsentlig, istället kan man dra paralleller till frågan om på minoritetsspråk. I Sverige har alla myndigheter en skyldighet att tillgodose information – för den som önskar det – på svenska, finska, jiddisch, meänkieli, romska och samiska. Återigen är det alltså här en fråga om utförande, inte innehåll. Precis på samma sätt skulle man kunna se på lättläst. Det handlar om en rätt till deltagande och kan du inte delta på grund av att texten är för svårläst bör det finnas ett lättläst alternativ.

Jämförelsen med minoritetsspråk må inte göra mycket för diskussionen om lättläst som en del av en bokmarknad, men det visar på vad det egentligen är som vi talar om. Det för oss också in på uppsatsens sista diskussionsdel, nämligen den om status, fördomar och bemötandet av dessa.

Hittills har flera problem presenterats gällande statusfrågan av lättläst. Dels blir bristen på rättigheter, avtal och inkludering i bokmarknaden och förlagsvärlden ett problem, dels så finns det en brist på förståelse och en tendens att likställa lättläst med läromedel, där målet är att ”bli bättre” och så småningom frångå behovet av lättläst litteratur. Jag kommer nu gå igenom båda dessa delar mer utförligt, utifrån vår ursprungsfråga om lättläst som hjälpmedel versus format, samt göra ett försök till ett plausibelt bemötande av dessa fördomar, för att avslutningsvis göra en liten framåtblick.

Som vi redan tangerat blir det problematiskt då författare har rätt att neka till en bearbetning av sina verk. Därför är det viktigt att lättläst agerar som en del av bokmarknaden – man måste visa att den här typen av litteratur är viktig och bör få existera i sin egen fulla rätt! – samt att det finns tydlig information och en medvetenhet kring lättläst och vad det är. Fördomen om att det rör sig om en ”förenkling” av ett verk måste försvinna. Man kan istället här tänka sig att likställandet av lättläst som adaptation än en gång är på sin plats. Statusfrågan skulle säkert må bra av en sådan jämförelse – att få sitt verk omarbetat till en ny form brukar i många fall anses vara något positivt eftersom att det påvisar ett intresse för innehållet och den berättelse som verket förmedlar –, men samtidigt finns det författare som anser sitt verk vara ”deras lilla baby”. Det vill säga det kan uppstå en motvilja mot en adaptation, något som (förhoppningsvis!) inte skulle vara fallet då vi enbart förhåller oss till lättläst som ett hjälpmedel. Just distinktionen

mellan omarbetning och bearbetning tror jag här är mycket viktig. Författare måste vara väl införstådda med att deras bok inte kommer omarbetas, det vill säga att det exempelvis inte är frågan om att skriva ett filmmanus av en bok, utan det rör sig om en bearbetning för en specifik målgrupp som annars har svårt att tillgodose sig innehållet. Då jag diskuterade bearbetningar med Lina förde det oss genast in på ett samtal om vikten av att erbjuda samma litteratur som finns på den icke-lättlästa sidan. Lina berättade att det blir allt vanligare att författare övergår till att skriva lättläst såväl som icke-lättläst, det vill säga det är inte bara så att redan utgivna verk bearbetas till en lättläst version av förlaget, utan det händer även att författare själva arbetar om sina verk, alternativt skriver helt nya böcker, skrivna på lättläst i sitt original. Ett exempel på en sådan författare är Mian Lodalen som 2017 kom ut med *Första natten* på Vilja. Det finns även författare som själva bearbetat sina redan utgivna verk. Ett exempel på en sådan är Sara Lövestam, som har gett ut alla sina fyra böcker om Kouplan på lättläst svenska. Att författare själva väljer att ta sig an lättläst anser jag är något mycket positivt, då det dels kan fungera som en ögonöppnare – lättläst är en egen metod och handlar inte om att förenkla utan snarare skala bort ”onödiga” krusiduller för att få fram verkets huvudsakliga mening och berättelse – och dels höjer statusen för såväl läsarna som för lättläst som fenomen. Detta är också i sig ett bra sätt att bemöta fördomar och det stigma som finns, då lättlästläsare på så vis får tillgång till inte bara samma verk, utan dessutom samma verk skrivna med samma författarröst. Dessutom är det ju självfallet ett plus om det, som i fallet av Lodalen, finns originalverk utgivna enbart på lättläst. Detta då det öppnar upp för redan etablerade fans av författaren att få en ökad medvetenhet kring att litteratur kan se ut på olika vis, men att utformning inte säger något om det faktiska innehållet. Ytterligare en positiv aspekt med författare som vanligtvis inte skriver på lättläst är att det – i den bästa av världar – kan fungera som ett lockbete. I de fall där författarens tveksamhet snarare ligger i att tillåta någon annan att bearbeta verket, kan författaren erbjudas att arbeta om sin egen text för att försäkra sig om att ursprungsrösten finns kvar. Troligtvis bör det ske i samarbete med någon som är kunnig i metoden att skriva lättläst, samt att förlaget fortfarande bör ha rätt att redigera texten i de fall där den fortfarande är för svår.

En annan vanlig – om inte den vanligaste! – fördomen kring lättläst är den som rör lättlästläsarna själva. Ovan har jag som hastigast berört att det är viktigt att inte se på lättläst som ett läromedel. I vissa fall kan det givetvis förhålla sig så att lättläst är något man läser under en viss period, för att sedan övergå till svårare text, men för många personer är detta inte fallet. Därför är det viktigt att inte likställa lättläst vid en inkörsport till ”vanlig” litteratur. Man måste istället se på lättläst som ett medium i sin egen rätt, något som återigen går att koppla till vår

ursprungliga frågeställning. Varken hjälpmedel eller format är något som har för avsikt att endast finnas tillhands under en specifik tid. Likväl som man inte förväntar sig av en blind person att en dag inte vara i behov av tal- eller punktskriftsböcker, kan man utgå från att en lättläsande person en dag läser ”vanlig” text. Detsamma gäller format. Precis som att vissa kan föredra en e-bok eller ljudbok kan andra föredra lättläst. Att tala om lättläst utifrån idén om ett hjälpmedel respektive ett format bidrar alltså till en mer öppen diskussion om fenomenet och till en tydligare och mer relevant syn på personer som läser lättlästa böcker.

Avslutningsvis vill jag ta upp en sak som Hanna sade under vårt möte. Hon menar att man i framtiden kanske inte alls kommer tala om ”lässvaga” personer, utan istället kommer se lättläst som ett alternativ i sin egen rätt. Kanske kommer man därför inte längre heller benämna det som ”lättläst”, eftersom det då inte kommer stå i opposition till något annat, mer ”svårt”. Detta är en diskussion som inte bara förekommer här, utan något som går att härleda till större delar av funktionshinderspolitiken. Målet behöver inte vara att göra saker på samma sätt, målet är att alla likvärdigt ska kunna delta i vårt samhälle. Likväl som lättläst är en fantastisk ingång till att läsa ”vanlig” litteratur och kan användas av såväl personer med annat modersmål än svenska som personer som inte ännu ”kommit igång” med sitt läsande, är det också en litteraturform i sig. På samma sätt som man inte ska behöva ta en specialanpassad ingång för att det bara finns en trappa som är omöjlig att ta sig upp för, ska man inte behöva gå till en annan instans än de ordinarie på bokmarknaden för att hitta litteratur som är möjlig att ta till sig. Kanske kommer vi i framtiden därför alltid – eller åtminstone i en betydligt större utsträckning än vad vi gör idag – erbjuda ett val mellan det vi idag kallar lättläst och icke-lättläst litteratur. För i grund och botten handlar det ju bara om en – egentligen ganska självklar – sak: den demokratiska rätten till information!

Slutsats

Som ovan visat finns det såväl för- som nackdelar med att definiera lättläst som hjälpmedel respektive format. Utgår vi från det förstnämnda försäkras det på många vis lättlästs existens. Ett hjälpmedel bör finnas tillgängligt för individer i behov av det och detta leder till en diskussion kring lättläst och ett eventuellt undantag i upphovsrättslagen. Samtidigt medför också hjälpmedelsanspråket vissa problem på så vis att det inte längre är självklart att vem som helst, när som helst ska kunna tillgå det. Lättläst kan alltså, ur det här perspektivet, bli en särlösning för personer som har en funktionsnedsättning som gör att ”vanlig” text inte fungerar, något som alltså skulle kunna resultera i att det inte alls finns att tillgå i en stor bredd på den ordinarie bokmarknaden. En ytterligare problematik kring hjälpmedelsdefinitionen är att det då

inte finns en lika stor anledning för aktörer på bokmarknaden att bry sig, eftersom det då är något som kommer tillgodoses av statlig finansiering och endast ges till en liten målgrupp.

Anser vi istället lättläst vara ett format betyder det att fler förlag och författare bör intressera sig för det. Detta då format är något mer allmängiltigt än ett hjälpmedel: det är inget du behöver ha rättighet till, utan är något alla kan tillgå och använda. Utgivningen av lättläst enligt den här idén blir alltså potentiellt sätt betydligt större då det finns en eventuell marknad som dessutom kan vara villiga att betala för sig. Att se på lättläst som ett format kan även komma att höja statusen för såväl mediet som lättlästläsarna, eftersom det då blir mer allmängiltigt och inte längre bär en stämpel av att vara särskilt och annorlunda. Samtidigt stöter vi här på rättsliga problem, som diskussionen kring rätten att neka till en lättläst-adaption för en målgrupp i behov av lättläst.

Av ovanstående anledningar menar jag därför att vi bör acceptera båda dessa definitioner. Likväl som vi bör se lättläst som ett hjälpmedel för att på så vis försäkra dess existens, bör vi även definiera det vid att vara ett format för att på så sätt möjliggöra för aktörer på bokmarknaden att själva bredda utgivningen och själva skapa innehåll. Lättläst bör vara en del av allmänmarknaden i stort och inte hamna i ett fack för sig, eftersom läsare av lättläst bör kunna delta i samhället och kulturen på samma premisser som alla andra. Är du i behov av lättläst litteratur bör du alltså inte behöva vända dig till specifika instanser för att få tillgång till böcker, utan ska ha möjlighet att tillgodogöra dig verk på samma premisser, med samma förutsättningar, som vem som helst annars. Detta har att göra med människosyn, inkludering och värdegrund och inget annat!

Litteratur

Betänkande 2013:58. *Lättläst*.

<http://www.regeringen.se/49bb95/contentassets/1da22c54e6d74ce59fcdddac74936f26/lattlast-hela-dokumentet-sou-201358>

Frostling-Henningsson, Maria. 2017. *Kvalitativa metoder – introspektion, poesi, netnografi, collage och skuggning*. Lund: Studentlitteratur.

Furusten, Staffan. 2007. *Den institutionella omvärlden*. Lund: Liber.

Larsson, Hanna; förläggare på LL-förlaget. 2018. Intervju 1 februari.

Moberg, Vilhelm. 2015. *Utvandrarna*. Johanneshov: LL-förlaget.

Murray, Simone. 2012. *The Adaptation Industry: The Cultural Economy of Contemporary Literary Adaptation*. New York: Routledge.

Myndigheten för tillgängliga medier. 2018. Lättläst – kort historik. Myndigheten för tillgängliga medier. <https://www.mtm.se/om-oss/organisation/historik1/lattlast---kort-historik/>

Myndigheten för tillgängliga medier. 2018. *Årsredovisning 2017*. Stockholm: Myndigheten för tillgängliga medier.

Nordstrand, Lina; förlagschef på Vilja förlag. 2018. Intervju 12 februari.

O'Donnell, Maria; författare på LL-förlaget och projektledare på Forskning och utveckling på Myndigheten för tillgängliga medier. 2018. Intervju 22 januari.

Palmgren, Malin Aline och Sköld, Lovisa. 2017. *Maria får panik*. Johanneshov: LL-förlaget.

SFS 1960:729. *Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1960729-om-upphovsratt-till-litterara-och_sfs-1960-729

SFS 2010:769. *Förordning (2010:769) med instruktion för Myndigheten för tillgängliga medier*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2010769-med-instruktion-for_sfs-2010-769

Socialstyrelsen. 2018. *Hjälpmedel*. Socialstyrelsen. <http://www.socialstyrelsen.se/hjalpmedel>

Sundin, Maria. 2007. *Lättläst – så funkar det*. Stockholm: Jure Förlag.

Tiberg, Joar. 2017. *Skogen berättar*. Johanneshov: LL-förlaget.

Wallin, Philip. 2017. Spaning 2018: mer mångfald i litteraturen. *Svensk Bokhandel*. 18 december. <http://www.svb.se/nyheter/spaning-2018-mer-mangfald-i-litteraturen> (Hämtad: 2018-01-01).

Appendix: Sammanfattning av uppsatsen om lättläst

Den här uppsatsen handlar om lättläst.

Vad är lättläst?

Hur skriver du lättläst?

Är lättläst ett hjälpmedel,

eller är det ett format?

Ett format är ett sätt som en bok är.

Talbok, ljudbok, e-bok och pocket är exempel på olika slags format.

Den här uppsatsen undrar om lättläst är ett format,

eller om det är ett hjälpmedel.

Ett hjälpmedel är en sak som bara vissa behöver

och det används för att göra det enklare.

Måste det vara antingen ett format eller ett hjälpmedel?

Nej, det kan vara båda.

För att skriva uppsatsen gjorde jag tre intervjuer

med Maria O'Donnell, Hanna Larsson och Lina Nordstrand.

Maria, Hanna och Lina jobbar alla med lättlästa böcker.

Vi pratade om vad lättläst var,

hur du gör när du skriver lättläst

och om de fördomar som finns.

Utifrån de tre intervjuerna tycker jag

att lättläst både kan vara ett format och ett hjälpmedel.

Det är ett format för att det är ett sätt som en bok kan vara på.

Men det är också ett hjälpmedel

för att vissa personer behöver lättläst för att förstå en text.